

Lunds universitet
Statsvetenskapliga institutionen

STVM01
VT09
Handledare: Bo Petersson

Svensk normerande nationalism-

Går den att finna och i så fall hur ser den ut i kurslitteraturen
i Svenska för invandrare (Sfi)-utbildningen?

Charlotte Noltorp

Abstract

This study examines if there is a hidden normative Swedish nationalism in the Swedish language school for immigrants (Sfi) and if so, how it has been portrayed historically and how it is depicted now. With the help of Umut Özkirimlis theory; dimensions of nationalism and the social constructivist theory, I have analyzed the literature used in Sfi. The methodology used in this study has been a qualitative text analysis. Although nationalism and identity is multi-faceted, multi-dimensional and ambiguous, I have found a dichotomy between "us - Swedes" and "them - the immigrants" in the literature. The Swedish culture is hegemonized, immigrants and Swedes as groups are homogenized and the Swedish culture naturally therefore has an effect on society. Furthermore the Swedish nationalism depicted is banal. This makes it hard to distinguish Swedish phenomenon as typically Swedish. The purpose of Sfi is no longer to directly teach knowledge about the Swedish society. In spite of this immigrants probably still get indirect impressions and information about Swedishness through the language study alone. In Sweden perhaps, a normative nationalism could connect people and increase tolerance, increase respect between individuals and improve integration in the Swedish society.

Nyckelord: Normerande svensk nationalism, svensk identitet, social konstruktionism, Sfi,

Antal ord: 9971

Innehållsförteckning

1	Inledning	3
1.1	Problemområde, frågeställning & syfte	3
1.1.1	Problemområde och frågeställning	3
1.1.2	Syfte	4
1.2	Metodologiska överväganden	4
1.2.1	Val av metod	4
1.2.2	Disposition och material	6
1.2.3	Avgränsningar	6
2	Teori	7
2.1	Nationen och nationalism	7
2.2	Nationalismens fyra dimensioner	8
2.2.1	Rumsdimensionen	8
2.2.2	Tidsdimensionen	9
2.2.3	Symboldimensionen	9
2.2.4	Vardagsdimensionen	9
2.2.5	Diskussion om nationalism	10
2.3	Nationell identitet	10
3	Bakgrundsfakta	13
3.1	Svensk nationalism	13
3.2	SFI-utbildningen	14
3.2.1	Kritik mot Sfi och ett hårdare samhällsklimat	15
4	Analys	17
4.1	Sfi-kurslitteratur	17
4.1.1	”Vi” och ”dom”	17
4.2	Nationalismens dimensioner	19
4.2.1	Rumsdimensionen	19
4.2.2	Tidsdimensionen	20
4.2.3	Symboldimensionen	21
4.2.4	Vardagsdimensionen	22
4.3	Kan Sfi förmedla svensk identitet?	23
5	Slutsats	25
5.1	Förslag till vidare studier	26
6	Referenser	27

6.1	Primärmaterial	27
6.2	Sekundärmaterial	28

1 Inledning

Det nationella projektet utmanas alltmer av globalisering, kosmopolitarism, EU, globala internationella organisationer och företag som agerar på världsmarknaden. Ändå är nationen fortfarande en stark aktör och det går inte att förneka att dess medborgare fortfarande identifierar sig med det nationella. Det är även staten och det offentliga som bär ansvaret för att forma en nationell uppfattning och identitet. En av utmaningarna för den akademiska världen idag är att studera vilken betydelse den nationella staten har för dess medborgares identitetsskapande. Trots att den nationella statens betydelse har fått en globalt svagare position blir personers bakgrund och vem man är allt mer betydelsefull. Vi människor vill gärna identifiera, kategorisera och stoppa in folk i fack. Detta har på sätt och vis fått en tilltagande betydelse i och med en ökad mänsklig rörelse på världsmarknaden. Dagens blandning av etnicitet, nationalitet och kulturell tillhörighet inom ett och samma lands gränser beror i mångt och mycket på globaliseringen och en ökad migration. Sveriges kultur och identitet har berikats med nya influenser i form av både idéer, matkulturer och mycket annat, vilket gör att det idag är svårt att avgöra vad som är typiskt svenskt eller vad som har påverkats utifrån.

Svensk identitet är svår att definiera och i oroliga tider tenderar individer att söka sig till kända identitetsgemenskaper och det som upplevs vara ens rötter. En ökad oro i samhället spår på klyftor och fördomar om andra, vilket i sin tur skapar utrymme för främlingsfientlighet, och uppkomsten av sådana grupperingar och organisationer. Därför blir frågan om vilken identitet man tillhör eller räknar sig till således central. Samhället delas upp i ”vi” och ”dem” för att kunna identifiera sig själv vad man är och identifiera sig vad man inte är genom den andre (Petersson & Robertson 2003:35).

1.1 Problemområde, frågeställning & syfte

1.1.1 Problemområde och frågeställning

Det finns många olika uppfattningar om vad det innebär att vara svensk, men frågan är om det är möjligt att finna en offentlig nationell bild av vad som karakteriserar en svensk och svenskhet, alltså en svensk normerande nationalism. Nationalism ska binda samman och förena ett folk. I Sverige kan möjligtvis en form av nationalism eller i alla fall en gnutta patriotism förena befolkningen och öka toleransen och respekten för varandra, oberoende av vilken bakgrund man har samt förbättra integrationen i samhället. För att integrationen av invandrare och

nysvenskar ska lyckas krävs det en viss form av inskolning i vad som är Sverige och svenskt. Därför ämnar jag i denna uppsats närmare analysera en institution som antagligen förmedlar en normerande form av nationalism, nämligen den kommunala utbildningen Svenska för invandrare (Sfi). Eftersom dessutom kritik har framförts mot den svenska integrationen och Sfi-utbildningen i sig, är det intressant att undersöka den senare. Frågeställningen för uppsatsen blir därför följande:

- *Förmedlar kurslitteraturen i Sfi-utbildningen en normerande svensk nationalism och hur ser och såg den i så fall ut?*

1.1.2 Syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka om det förmedlas en normerande svensk nationalism till invandrare och nysvenskar genom kurslitteraturen som används i Sfi-utbildningen. Utifrån ett samhälleligt perspektiv är ämnet i högsta grad intressant att studera då detta kan belysa problematiken med integrering och/eller assimilering av dagens invandrare i en tid av ett hårdnande politisk klimat med ökad främlingsfientlighet och framväxt av sådana rörelser som är på viss partipolitisk frammarsch. Ämnet är även intressant utifrån invandrararnas identitetsskapande med, eller segregering från det svenska samhället. Kan Sfi-utbildningen skapa en form av svensk identitet samt kan kanske denna utbildning forma individer till svenska medborgare och med vad det nu innebär. Uppsatsen får även inomvetenskaplig relevans genom att ge ett bidrag till debatten om nationalismens relevans som vetenskaplig ideologi och som ett inslag i debatten om nationens hegemoniska betydelse på världsmarknaden för identitetsskapande.

1.2 Metodologiska överväganden

1.2.1 Val av metod

För att undersöka om kurslitteraturen i Sfi-utbildningen förmedlar en normerande svensk nationalism har jag för avsikt att utföra en kvalitativ textanalys. Det är särskilt intressant att studera just böckerna för att det är de som speglar både medvetna och omedvetna föreställningar om människor, men även för att ett möjligt maktspel reproduceras. Det är möjligt att finna relationer mellan grupper vilket får samhällsvetenskaplig relevans (Bergström & Boréus 2000:15). Trots att det är intressant att studera just Sfi:s kurslitteratur, för detta även med sig en selektiv bild av svenskhet, svenskar och Sverige. Det som framställs i böckerna kanske är en förskönad bild av verkligheten och den andra sidan av myntet utelämnas, är inte intressant eller tillräckligt positiv för att presenteras för den studerande invandraren. Ändå finns det inte någon anledning att tro att kurslitteraturen har utsatts för någon politisk kontroll, utan istället ett rationellt

subjektivt tänkande från författarnas sida, som förmodligen vill framställa Sverige och svenskarna i så god dager som möjligt. Med hjälp av kvalitativ textanalys söker jag efter helheten i materialet istället för det kvantitativa, där vissa avsnitt i kurslitteraturen får större betydelse än andra. Uppsatsen förväntas att kunna klargöra tankestrukturen, lyfta fram och begreppsliggöra det väsentliga innehållet i Sfi-kurslitteraturen (Esaiasson et al. 2004:233f). Annat material förekommer troligen också i utbildningen. För den här uppsatsen har jag dock valt att använda det allmänna och gemensamma materialet som många Sfi-lärare använder sig av. Undersökningen kommer att utgöras av en djupare litteraturstudie, där teoretisk litteratur används tillsammans med empiriskt material, det senare främst i form av Sfi-kurslitteraturen. Att tillämpa en kvalitativ textanalys blir i detta fall lämpligt, eftersom möjligheten därmed ges att uttolka en underliggande mening om kurslitteraturen förmedlar en normerande svenskhet och nationalism. Vidare har jag frågat mig vad materialet betyder för mig som forskare, författarna och deras budskap, samt betydelsen för studenterna (ibid s245). Dessutom tillåter detta närmande mig att gå in i studien med en förförståelse om att situationen är som den är och ger ett utrymme för subjektiv tolkning, samt att en ny innebörd för texten blir möjlig (Bergström & Boréus 2000: 26). De frågor som jag ställde till materialet var: finns det en förmedlad svenskhet/nationalism, i hur svensken/Sverige beskrivs, i form av kulturella drag, intressen, beteende, politik och samhällsfrågor. Dessa frågor är intressanta att få svar på för att avslöja om det finns en normerande svensk nationalism som förmedlas genom kurslitteraturen och därmed styrks frågornas validitet (Esaiasson et al. 2004:239). Det förefaller mig intressant att utreda vad invandrare egentligen får lära sig om Sverige och svenskar, samt påvisa om det är en lämplig normerande svensk nationalism som i så fall förmedlas. Texterna i böckerna förmedlar tankar och idéer genom två aspekter. Innebördsaspekten vilken genom författarna ger uttryck för deras inre upplevelser och uppfattningar av verkligheten, det svenska samhället. Den interpersonella aspekten innebär att språket utnyttjas i sociala relationer för att uttrycka åsikter, eller informera om något. Språket får därmed en handlande funktion. Sfi-böckerna kan därmed ingå i en diskurs som sedan påverkar den nationalistiska diskursen (Bergström & Boréus 2000:16f).

Det är av relevans att ta upp en identitetsskapande diskussion i förhållande till nationalitet och nationalism, eftersom de båda delar väsentliga komponenter. Identitet i sig är ett så komplext, mångdimensionellt, föränderligt och kontextbundet fenomen att det kräver en noga utförd och genomtänkt studie. Identitet är yttringar och representationer av ständigt pågående processer (Pettersson i Pettersson & Robertson 2003:36). Därför finns det en anledning att beakta nationell identitet som något ombytligt och icke-statiskt. Med anledning av detta kommer jag främst att tala om ett möjligt svenskt nationellt identitetsskapande för invandrare genom Sfi-utbildningen, utifrån dagens bild av vad det innebär att vara svensk. Det som ligger i fokus är idéerna som texterna lyfter fram om svenskhet, svenskar och Sverige. Eftersom studien har ett social konstruktivistiskt perspektiv finns det ingen anledning till att framställa en entydig bild av vad som är normerande svensk nationalism.

1.2.2 Disposition och material

Uppsatsen kommer att inledas med en omfattande teoridiskussion om nationalism och nationell identitet. I detta avsnitt kommer jag att definiera begreppen nationalism, nation och nationell identitet. Därefter följer ett kapitel med en empirisk redovisning av svensk nationalism och vad den har varit, följt av en empirisk redovisning om en tidigare studie om Sfi-undervisning och en normerande svenskhet som förmedlas genom denna, gjord av Marie Carlson. Eftersom Sfi-undervisningen har fått kritik under de senaste åren är en redogörelse för en del av denna nödvändig. Därpå redovisas analysen och uppsatsen avslutas sedan med slutsats och förslag för vidare forskning.

Mitt material består främst av sekundärmaterial i form av teoriböcker och täcker delar av det som har skrivits inom området nationalism och identitet. De forskare som främst givit mig de teoretiska verktygen är Umut Özkirimli, Michael Billig, Benedict Anderson, Bo Petersson och Hans Löden. För att hitta mina empiriska analysenheter och en bild av svensk nationalism och nationell identitet har jag använt mig av etnologisk forskning främst av Billy Ehn, Jonas Frykman och Orvar Löfgren, men även Patrik Hall och Marie Carlsson bidrar med viktig information. Det är främst utifrån Sfi-kurslitteraturen som jag hämtar mitt empiriska primärmaterial. För att göra en kvalitativ textanalys av Sfi-kurslitteraturen har jag tagit del av typiskt materialurval för både studievana och mindre studievana elever och analfabeter. Böckerna kommer från fyra olika bokförlag och har i vissa fall samma författare. Jag inspirerades av en undersökning om Sfi (Andersson et al. 2006) och använde mig av flera av de böcker som nämns i undersökningen, samt letade själv fram de senaste upplagorna i samma serier. Materialet är även fördelat över tiden, några från 1980-talet, 1990-talet och efter år 2000 och några helt nya från år 2008.

1.2.3 Avgränsningar

Eftersom nationalism och identitetsskapande diskussioner i sig är väldigt mångdimensionella, diffusa och omfattande, har jag valt ut den del av det som haft bäst relevans för min uppsats. Läsaren bör därför vara medveten om att det finns ytterligare tankar och aspekter kring ämnet. I materialet har jag valt att främst studera textstyckena, dialogerna samt vissa exempel i materialet, eftersom de givit mest information om en normerande svensk nationalism. Jag har även noterat bildanvändandet i böckerna, trots att de inte ingår i min metod eftersom de var väldigt talande både de ritade och de fotobilder som fanns med i böckerna. Jag är medveten om att en undersökning om vad Sfi-studerande själva tycker om utbildningen och att närvara vid ett eller flera undervisningstillfällen hade gett mycket information om vad de får lära sig. Detta hade dock blivit en annan form av studie. Trots att min strävan har varit att hålla mig så neutral som forskare som möjligt är det ganska omöjligt att inte låta mina egna åsikter och nationalitet ibland lysa igenom. Detta är en aning problematiskt men ger ändå en förståelse av vilken betydelse nationell identitet faktiskt har.

2 Teori

2.1 Nationen och nationalism

Nationens betydelse som koncept har förändrats över tiden, allt från den studentnationsstruktur som den hade vid medeltida universitet (även vid svenska universitet) till den allmängiltiga territoriella statsnationen vi finner idag. Var och när dagens betydelse av nationen har sitt ursprung råder det skilda meningar om inom akademien, men många sällar sig till att uppfattningen om nationens konstruktion, så som vi ser den idag, har sitt ursprung kring franska revolutionen. Benedict Anderson diskuterar tryckkonstens betydelse för dåtidens nationsmedvetenhet hos elit och läskunniga, samt vikten av ett gemensamt språk för nationsbyggandet (Anderson 1991:53). De revolutionerande 1700-talstankarna innebar att statens politiska gränser skulle sammanfalla med en nationell kultur, undersåtarna bli medborgare och staten bli nationalstat. Nationens byggstenar blev på detta sätt folket, språket och kulturarvet. Varje nation skulle ha sitt eget modersmål, eftersom i språket speglades nationens ande, och fungera som det viktiga nationella sammanbindande kulturella kittet (Ehn et al. 1993:25). Michael Billig talar också om att språket har en stor betydelse när det gäller att förena ett folk. Om inte ett lands befolkning kan kommunicera med varandra hur kan de då ha en gemensam nationell identitet? Detta är en banal nationalism som smyger sig på. Språket spelar en viktig roll i användningen av ideologier och i konstruktionen av en ideologisk medvetenhet (Billig 1995:14 & 17).

Umut Özkirimli diskuterar hur svårdefinierbart begreppet och konceptet nation är och för en diskussion om huruvida nationalismen är objektiv eller subjektiv. Han kommer fram till att det är en blandning av de två och att det ej går att helt skilja dem åt. Objektiva indikatorer för en nation är etnicitet, språk, religion, territorium, en gemensam historia, gemensamma förfäder och i stort sett en gemensam kultur. Det är inte möjligt att tala om en nation, i sig, om en av faktorerna skulle upphöra att gälla. Zygmunt Bauman, tar i Özkirimlis bok upp, att ingen nation besitter de nödvändiga kvalifikationerna. Subjektiva faktorer som förenar en nation blir å andra sidan nationell medvetenhet, solidaritet, lojalitet och en gemensam kollektiv vilja (Özkirimli 2005:14ff). Även om dessa faktorer är de vanligaste, finns det ingen perfekt lista på objektiva eller subjektiva karakteristika för vad som gör en nation. Det finns även en diskussion om nationen är ett politiskt eller kulturellt fenomen, men Özkirimli menar att dessa svårigheter övervinns och förstås bäst om nationalism förstås som en diskurs (ibid s28f). Patrik Hall definierar diskurser såsom ”*system av representationer av verkligheten som reglerar vad som kan/inte kan sägas om denna verklighet*” (Hall i Petersson & Robertson 2003:115). Özkirimli menar att nationalismdiskursen fungerar som

andra identitetsdiskurser genom att dela upp världen i ”vi” och ”dom”. Denna fördelning homogeniserar en fixerad identitet för vardera sidan. Det blir en form av vänner och fiender. Enligt Bauman är identitet något i sig skört, ifrågasatt och osäkert, vilket gör att ”vi”-diskursen sällan tar slut. Andra sätt som den nationalistiska diskursen verkar på är genom att den hegemoniserar. Den nationalistiska diskursen handlar om makt och dominans, vilket i sig legitimerar och producerar hierarkier i samhället. Nationalismen naturaliserar sig själv genom att verka som ett naturligt tillstånd, bli tagen för given, det vanliga och hegemoniskt. Den nationella identiteten tillskrivs en moralisk funktion, vilket visar sig i den politiska diskursen. Slutligen verkar den nationalistiska diskursen genom olika institutioner (varav den kommunala Sfi-utbildningen är en). Den nationella identiteten socialiseras och reproduceras genom samhällets olika funktioner (Özkirimli 2005:32ff). Özkirimlis teoretiska diskussion leder till att den nationella identiteten bygger på dess historiska bakgrund, sociala och politiska processer, samt hur dess image konstrueras, består, ifrågasätts och förhandlas (ibid s177).

2.2 Nationalismens fyra dimensioner

Özkirimli identifierar fyra olika dimensioner specifika för analysen av nationalismdiskursen; den rumsliga dimensionen, tidsdimensionen, den symboliska och den vardagliga samt hur de agerar tillsammans. Han menar dock att med hjälp av var och en av dem går det att analysera andra diskurser, men kombinationen av dem alla krävs för att få en övergripande förståelse för den nationella diskursen. Dimensionerna är heller inte exklusiva för analysen av nationalism utan smälter in i varandra vilket utgör den speciella kombinationen (ibid s179).

2.2.1 Rumsdimensionen

Rumsdimensionen associeras med behovet av en territoriell avgränsning i förståelsen av en nation och nationell identitet. Denna avgränsning avbildas vanligast och tydligast med hjälp av kartor. Den kan även användas för att klassificera vad som är ”vårt” och vad som är ”ert”. Således blir det en territoriell socialisation som reproduceras, bland annat med hjälp av berättelser och konst, för att upprätthålla en bild av nationen som mystisk och evig. Träd och blommor i naturen får en nationell innebörd. Olika platser får stå som symboler för ett historiskt, heroiskt förflutet och befäster bilden av en dominant etnisk kultur med privilegierad position. Kunskap om rumsdimensionen implementeras främst genom den nationella skolgången, där barnen får lära sig geografins signifikanta historia, men också genom museum, konstruktionen av vägnät, namn på regioner, platser och vägs skyltar (ibid s179ff).

2.2.2 Tidsdimensionen

Tidsdimensionen handlar mycket om att historien formar nationen. Det som skrivs som historia är inte nödvändigtvis hela sanningen om vad som verkligen hänt, utan historien är selektivt baserad på vad som passar för att förena nationen över tid och rum. Här kommer frågan om autenticitet in, då nationalistiskt historieberättande tenderar att lyfta fram *Whig histories* (påhittade överdrivna historier) för att belysa ”hur vi kom att bli som vi är idag”. Denna historieberättelse är hegemoniskt styrd, oftast av samhällets elit. Dessa nationella historier lyfter gärna fram nationella myter, nationens odödlighet och bråd hjältedöd. De levande påminns om de glorifierade döda genom monument, ritualer, och det konstruerade kollektiva minnet. Samtidigt uppmanas de levande idag agera för de oföddas skull genom att arbeta hårt, betala skatt, bevara naturen och miljön för att de en dag skall kunna föra nationen, med det arv som efterlämnas, vidare in i framtiden (Özkerimli 2005:183ff).

2.2.3 Symboldimensionen

Symboldimensionen förenar och skapar den nationella samhörighetskänslan som manifesteras genom symboler, flaggor, uniformer, logotyper, kartor, nationalsånger, nationalblommor, nationell mat och arkitektur. Det organiseras också genom nationellt lagsportsutövande, militära uppvisningar och övningar, samt ett kluster av olika former av populär nationell kultur. Av dessa är enligt Özkerimli flaggan den starkaste och närmast religiösa symbolen, som måste hanteras med regler och restriktioner vid ritualer och traditioner. Symboldimensionen skapar den nationella kollektiva medvetenheten som fungerar som en naturlig lag och gör att individer känner sig hemma i nationen (ibid s187ff).

2.2.4 Vardagsdimensionen

Vardagsdimensionen indikerar att den nationella kulturen är rotad i det banala, det vardagliga. Den nationella kulturen gör sig medvetet eller omedvetet påmind om sin existens i det vardagliga livet genom de byråkratiska vanorna, konsumtionsvanor, språk och interna skämt, alltså en känsla av tillhörighet. Detta syns vidare i sportutövande, nöjen, högtider och traditioner. Den nationella kulturen produceras, reproduceras, bestrids, blir tagen för given, samt ger en känsla av gemenskap. Det finns ett nationellt normmönster som bestämmer hur man nationellt riktigt ska klä sig, tala, äta och uppföra sig i det nationella offentliga rummet. Ur detta brukar vanliga stereotyper formas av nationella koder och kulturer, vilka efterlevs och förstärks genom såpoperor, tidningar och olika former av interaktion mellan människor med samma nationella koder. Med andra ord är det väldigt svårt att inte agera nationellt då vi omedvetet lever enligt de nationella koderna (ibid s190ff).

2.2.5 Diskussion om nationalism

Nationalism är en rationell, instrumentell metod för att förena ett land, öka samhörighetskänsla, lojalitet och solidaritet, samt villighet att offra sig för den nationella staten. Det politiska intresset syftar till att förena och bidra med värderingar och mål. Kravet är att man ska ha en stolthet i sig själv, eftersom nationalism är en självrefererande ideologi (Hall 1998:32f). Uppfattningen inom det socialkonstruktivistiska perspektivet är att en nation måste förstås som en föreställd gemenskap. Benedict Anderson frågar sig sålunda hur det är möjligt för vissa nationer att få så många unga att vilja dö för dem och känna gemenskap med ett antal miljoner människor, som man troligen aldrig träffat (Anderson 1991:21).

Nationalism fungerar rationellt för att uppnå syftet att få rättmätiga medborgare och samtidigt ge staten lojala medborgare. Michael Billig lyfter fram att akademiker idag, verkar tycka att det är lättare att identifiera nationalism hos andra än hos sig själva. Han menar dock att nationalism inte endast finns som det extrema, utan att nationalism skyddar själva möjligheten för existensen av nationen. Denna nationalism uppstår i den banala formen, den nationella ideologin som nästan är osynlig. Billig anser att det är troligt att när man pratar om sin egen nation hellre kallar det patriotism, lojalitet eller samhällelig identifikation än nationalism. Billig menar dock att detta är samma sak, bara att man väljer att ta bort den trohet och lojalitet som verkligen ligger för hand, nämligen nationalstaten, vilket innebär nationalism (Billig 1995:15ff).

2.3 Nationell identitet

I den här uppsatsen skriver jag främst om nationell identitet, men en allmän diskussion om vad identitet egentligen är känns också lämplig. Identitet kan ges fem karakteristika. Dessa innebär att identitet är en socialkonstruktion, är enbart meningsfull i en kontext, motiverar till gemensam handling, är multipel och flerdimensionell och de artikuleras i gränsytan mellan ”oss” och ”dom” (Petersson & Robertsson 2003:7). Utgångspunkten för den här uppsatsen är alltså att nationell identitet är socialt konstruerat snarare än något naturligt (primordiale) (Ibid s12). Identitet beskriver hur en person är som individ enligt sig själv och andra. Därmed får identiteten en subjektiv betydelse i uppfattningen av sig själv och en intersubjektiv betydelse i andras ögon. En identitet kan vara personlig eller social och delas av flera (Lödén 2005:14). Socialkonstruktionism är ett poststrukturalistiskt perspektiv på identitet som används inom sociologi och psykologi. Enligt detta perspektiv finns det inte något *kärnjag*, utan identitet och den sociala kontexten är i ständig förändring. Denna konstruktion av identitet sätter fokus på det situationsbundna, språkliga och narrativa, berättande. Det viktigaste argumentet blir här att vår uppfattning om oss själva återskapas i interaktionen med andra. Kritik mot detta perspektiv är att det inte är möjligt att få säker kontroll på definitionen av en nationalitet eftersom identiteten är i ständig rörelse. Socialkonstruktionismen har även kritiserats ”för att framföra ontologiska

antaganden om hur världen verkligen ser ut” och att de samtidigt förnekar essentiella antaganden om verklighetens natur (Kinnvall i Petersson & Robertsson 2003:29ff). En mycket förenklad bild av vad som är identitet handlar här om tillhörighet, förståelse och uppfattning om vad som utmärker det egna jaget och den egna gruppen. Som individ kan detta förklaras med egenskaper om vem jag är och vem jag inte är. Likadant för den kollektiva identiteten vilka vi är och vilka vi inte är (Petersson i ibid s35).

Hans Löden skriver om hur kritiska händelser kan påverka identitetsskapande hos individer. Han anger som internationellt exempel på kritiska händelser 11e september bombningarna, som påverkade hela världen. I Sverige kan sådana kritiska händelser sägas vara förutom 11e september, mordet på Olof Palme och Anna Lindh, Estoniakatastrofen, tsunamin i Thailand och Balibombningarna. I samband med sådana katastrofala kritiska händelser börjar individen att ifrågasätta sig själv och den egna betydelsen, samt hur man ser och uppfattar andra. Dessa kritiska händelser kan ge upphov till meningsskapande förändringar i samhället (Löden 2005:10ff). Efter kritiska händelser uppstår en kamp om hur händelsen skall ihågkommas och det konstrueras ett kollektivt minne oftast uppbyggt av media och annat. Det handlar om vad händelsen tillskrivs och därmed också hur framtiden kommer att se ut, men även hur uppfattningen om andra skapas. Dessa kollektiva minnen av kritiska händelser får betydelse för social identitet och hur människor uppfattar varandra och samhället (Löden 2005:12f).

Inom en nation kan en person ha flera olika identiteter samtidigt, men det blir någon identitet som blir mer dominerande än andra. Det kan ske simultant eller så kan olika identiteter bli mer dominerande vid olika tillfällen. Det kallas underordnade och överordnade identiteter. Olika egenskaper tillskrivs den överordnade identiteten i förhållande till konkurrerande identiteter. Hans Löden föreslår användandet av ”inkluderande nationell identitet” som en överordnad identitet. Att det finns överordnade och underordnade identiteter inom en nationalstat har uppfattats som ett potentiellt hot mot möjligheten för att upprätthålla en nationalstat, som en organisatör av demokratiska processer. För att undvika detta krävs det en dominerande överordnad nationell identitet. Vidare talar Löden om att studier visar att de som identifierar sig med en överordnad snarare än en underordnad identitet tenderar att vara mer toleranta gentemot andra grupper. De som identifierar sig med den överordnade identiteten tenderar i sin tur *”... att vara mer upptagna med proceduriell rättvisa än med fördelningsresultat”*. Det är dock farligt att sätta en alltför överdriven tilltro till en nationell identitet som lösningen på nationella konflikter (Löden 2005:14ff).

Nationell identitet är något man kan tänka sig att vi bär med oss och har, eller något som man strävar efter att kunna ta till sig. När en krissituation uppstår eller det allmänna politiska och ekonomiska klimatet hårdnar, med exempelvis fler arbetslösa och svårare tider, blir den nationella identiteten allt viktigare och patriotism syns och hörs. Det blir en form av primordala band, som växer i betydelse och som man kan berättiga sitt agerande med. Billig finner det intressanta i att inte leta efter vad den nationella identiteten innehåller, utan frågar sig varför moderna människor i moderna stater inte glömmer sin nationella

identitet. Att ha en nationell identitet betyder att man fysiskt, juridiskt, socialt som emotionellt befinner sig inom sitt hemland vilket i sig är beläget ”...*in a world of nations*”. Det räcker om landets befolkning upplever att de har en nationell identitet, så kommer ett sådant hemland, *nationhood*, bli reproducerat (Billig 1995:7ff). Den nationella identiteten manifesteras genom starka nationella känsloladdade symboler, exempelvis språk, religion, klädsel, musik och mat. Detta överskuggar ofta andra tillhörigheter så som regionala, etniska, kön, klass, generation etc (Ehn et al. 1993:13ff).

3 Bakgrundsfakta

3.1 Svensk nationalism

Den svenska nationalismen har rent historiskt gått från en föråldrad svensk nationell myt med bilden av att den nordliga ön Scandza, var världens mittpunkt och ”*folkens moderssköte*” (*Vagina Gentium*) enligt goten Jordanes ca år 550. Det sades att härifrån härstammade således goter, geter, skyter och till och amazoner som strömmade ut för att erövra världen. Med inledning av Växjöbiskopen Nicolaus Ragvaldi, som vid kyrkomötet i Basel 1434, skröt om att han representerade det förnämsta folket, goterna, påbörjades 500 år av svenskt nationellt självförhållande. Dessa goter var enligt Ragvaldi avkomlingar till Noahs son Japhet vars son Magog hade tagit Sverige i besittning. Dessa goter skulle sedan ha utvandrat och slagits mot grekerna, samt upprättat kungariket i Italien och i Spanien. (Hall 2000:18ff). Med hjälp av berättelsen om de antika goterna fick Sverige den krigiska historien som saknades, med hjältar och glorifierande expeditioner. Detta grundade den svenska nationalismen i krigföring och framställde Sverige som så starkt som möjligt, vilket skulle imponera mer än sanningen. På detta sätt motiverades intåget i trettioåriga kriget (Ringmar 1996:158). Allt detta förhållande av Sverige anammades av göticismen. Den svenska nationalismen fick ett uppsving under det nationalromantiska 1800-talet, vilket kom till uttryck i Skansen, ”*ett ideal-Sverige i miniatyr*” (Hall 2000:219).

Egnahemsrörelsen, som i början av 1900-talet uppstod som en motreaktion på emigrationen, försökte skapa egna hem till både industri- och lantarbetare på den svenska landsbygden. Således inleddes sedermera det socialdemokratiska retoriska slagordet *folkhemmet*. Denna period som så starkt satt sin prägel på det svenska samhället anses ha pågått mellan ca 1930-talet och 1980-talet. I folkhemmet skapade egnahemsrörelsen ett moraliskt landskap med röda stugor med vita knutar. Varje stuga hade en blond och blåögd kärnfamilj, där modern var hemma och fadern arbetade. Detta resulterade i den svenska nationalismens ”*kollektiva individualism*” (ibid s218 & 257f). Idag är den svenska nationalismen betydligt blygsammare och jämförs ofta med Norges storslagna firande av sin nationaldag. Skillnaden förklaras med att Sverige inte varit indragen i någon direkt konflikt eller krig på mycket lång tid. Det som framhålls som en antydning om svensk nationalism eller nationell identitet är idrottsframgångarna, folkhemmet och möjligen Sveriges roll som världssamvete under 1960-talet och 1970-talet (ibid s281). Den nationella skolningen barnen fick under folkhemmets tid innebar att de fick lära sig att de omhulldes av det svenska samhället och att Sverige var det bästa möjliga landet i världen att bo i och något de skulle vara stolta över (Ehn et al. 1993:122).

Under 1990-talets lågkonjunktur föddes en oro för den svenska nationella identitetens urvattning, bland vissa grupper. Från offentligt håll tog man avstånd från de nationalistiska exkluderande krafterna, som då började växa sig allt starkare. Istället var det andra värden än de nationella som skulle vara det dominerande. Flaggviftande, nationalsångssjungande och andra nationella symboler användes därför under denna tid mycket sparsamt i samhället. Paradoxalt nog har intresset för nationell självbespeglning ökat och många försök att definiera vad som är ”typiskt svenskt” har gjorts i olika avhandlingar. Detta har varit ytterst svårt då det sägs att Sverige inte har någon kultur. Svårigheten har legat i att skilja mellan svensk nationell stolthet och aggressivitet men också mellan nationalkänsla och främlingsfientlighet (Ehn et al. 1993:8f). Invandraren får lära sig hur man är svensk i vardagen. Genom att lära sig hur det normerande ”svenska” ska vara kan detta sedan erfaras i det vardagliga livet. Invandraren lär sig alltså att leva ”svenskt”, hur man talar svenska, äter, sover och älskar. ”*Att leva med andra är att härma dem*” (ibid s14). Så länge nationen Sverige finns kommer det ständigt omdefinieras en ny svensk vardag och ett nytt kulturmönster. De vardagliga levnadsmönstren bidrar till att skapa nationell gemenskap. Det handlar om att symboliskt bygga en delad medveten nationell identitet hos landets invånare (ibid s14f). Den svenska nationella gemenskapen förmedlas genom olika medier i bilder, texter och ljud. Tydliga exempel som har skapat en svensk ”vi”-känsla är Kalle Anka på Julafton och Nyårsringningen. Massmedierna knyter nationens medborgare samman genom att de samtidigt tittar eller hör på samma program (ibid s102ff).

Den svenska nationalismen yttrar sig olika starkt vid olika tillfällen. Nya symboler blir starka och klassas som den nya svenska nationella symbolen beroende på tiden. Detta verkar en aning flyktigt. Vid omröstningen angående inträdet i EU började en ökande del av valmanskåren slå vakt om det nationella och snuset blev således den nya svenska symbolen. Under de senaste åren har en ökad trångsynt nationalism och främlingsfientlighet spridit sig och blivit allt synligare i Europas länder. Främst i Danmark, Belgien, Tjeckien och i Österrike, men även i Sverige kan man finna en ökad synlighet i form av partier och organisationer (Pettersson & Robertsson 2003:5f).

3.2 SFI-utbildningen

Marie Carlson har skrivit sin doktorsavhandling om hur Sfi-utbildningen kan fungera som brygga eller gräns. Avhandlingen beskriver hur utbildningen fungerar som en inlussningsport för den nya svensken och det är denna förmedling som är intressant att undersöka. Det beskrivs hur invandraren uppmanas att förändra sig och lära sig, enligt den ”svenska” mallen. Eleverna lär sig även att det bästa är att skaffa sig mer och mer utbildning, att det anses fint att vara aktiv, att lära sig och anpassa sig, samt att tänka på att vara lagom i alla sammanhang. Sverige använder sig av en pedagogik med mycket individuellt ansvar för de egna studierna och det hela skall socialiseras eller fostras fram hos

Sfi-studerande. Det skall ske en utbildning för det svenska medborgarskapet, där starkt symboliska värden såsom den svenska positiva utbildningshistorien, den demokratiska välfärdsstaten och socialdemokratins grunder som håller allt på sina axlar återfinns. Enligt sociologen Masoud Kamali, som Carlson tar upp i sin avhandling, är den svenska socialdemokratiska ideologin och praktiken baserad på den stora offentliga sektorn. Det nära samarbetet mellan stat och civilt samhälle förmedlar demokratins grunder. Kamali menar att denna politik har lett till en reducering av skillnader i samhället och istället en ökad homogenitet mellan medborgarna. Därmed finns det även en stark central auktoritetsstruktur ömsesidigt fördelad mellan medborgare och stat (Carlson 2002:91ff).

Skolorna skall i undervisningen och i alla andra sammanhang slå vakt om och lyfta fram demokratins principer och aktivt hindra att odemokratiska eller kränkande yttringar förs fram. Samhällets syn på jämställdhet och köns likaberättigande skall belysas i undervisningen (Göteborgs Stad Utbildningsnämndens Skolplan 1997-1998, citat i Carlson 2002:96)

Sfi-utbildningen ska fungera som en förmedlare av svenska samhällsideal vilket blir normer för hur medborgare i Sverige bör vara och uppträda. Detta är ett exempel på en kollektiv tankestil. Grundläggande kunskaper som de studerande får är hur det svenska samhället fungerar med lagar och rätt, barnens rättigheter, jämställdhet mellan kvinnor och män samt centrala normer och värderingar. Eleverna får också en grundläggande kännedom om arbetslivets villkor. Dock avspeglas inte den svenska nya normaliteten i läroböckerna, utan de representerar en föråldrad bild och en selektiv historiebeteckning av det svenska samhället. Det visas vidare en tydlig dikotomi mellan ”vi” svenskar och ”dom” andra (ibid s97ff).

Fostran av Sfi-studerande är inte något man explicit använder för att beskriva Sfi-utbildningen. Det skall ske en socialisation in i det svenska medborgarskapet. Sverige och svenskar kan i detta sammanhang betraktas som ett Besserwisserland. Egenskaper som svenskar värderar högt är självständighet, självgående, duktiga, goda arbetare, goda klienter, goda elever i en svensk demokratisk anda (ibid s103ff). Den svenska modellen med utbildningsmöjligheten för en framtida demokratisering innebär likvärdig utbildning, jämlikhet, lika med likformighet på bekostnad av valfrihet. Det finns ”en enda väg” som anses vara den rätta. De demokratiska grundprinciperna som handlar om delaktighet genom elevinflytande, allmänt inflytande, medbestämmande och personligt ansvar, i såväl skolvärlden som i övriga samhället, är viktiga inslag i utbildningen. Den uppmaning, som särskilt står ut är, ”ta eget ansvar”(ibid s180).

3.2.1 Kritik mot Sfi och ett hårdare samhällsklimat

Både från statligt och annat håll har Sfi-utbildningen utsatts för omfattande kritik, vilket ledde till att regeringen gav statskontoret i uppdrag att göra en utredande rapport som kom ut i januari 2008. Detta ledde i sin tur till revidering av kursplanen för Sfi på uppdrag av utbildningsminister Jan Björklund i december

2008. Den nya kursplanen för Sfi kom ut i januari 2009 och där står bland annat att:

”...Eleven ska utveckla sin interkulturella kompetens genom att reflektera över egna kulturella erfarenheter och jämföra dem med företeelser i vardags-, samhälls- och arbetsliv i Sverige” (SKOLFS 2009:2).

Detta antyder att Sfi-eleven inte behöver förändra sig så mycket, utan mer få en uppfattning om och förståelse för svenska förhållanden. Det skall bli en annan uppdelning av eleverna i olika klasser och dessutom fler nivåer, alltså inte en homogenisering av elevgrupperna. Yrkesinriktning för språkundervisningen skall vara möjlig. Det finns inte längre någon uttalad uppmaning om att utbildningen skall slå vakt om demokratiska principer. Istället framhävs det en önskan om väl utvecklad språklig förmåga i tal och skrift, förståelse av svenska i olika sammanhang (SKOLFS 2009:2). Samhällsinformationen togs bort från Sfi-kursplanen 2007. Ambitionen var att det skulle vara en renodlad språkutbildning. Istället lades ansvaret för att sköta samhällsinformationen till de nyanlända personerna separat på enskilda kommunerna (Statskontoret 2009:17).

Tankesmedjan Timbro gjorde år 2006 en kritisk undersökning av den historiebild som Sfi-kurslitteraturen innehöll och fann den ”kraftigt ideologiskt” åt vänster. Timbro önskar en mer demokratisk framställning av den svenska historiebilden (Andersson et al. 2006). Dessutom gav moderaterna nyligen ut en rapport där en arbetsgrupp, med ledning av migrationsminister Tobias Billström, borgarrådet Ulf Kristiansson och riksdagsledamoten Elisabeth Svantesson, analyserat den svenska migrations- och integrationspolitiken. Arbetsgruppen har givit åtta förslag på hur Sverige ska lösa de utmaningar som väntar gällande utanförskap, segregation, demografi och konkurrenskraft. Direktiven som givits var att undersöka asylprocessen och kommunernas flyktingmottagande. Redan i beskrivningen av uppdraget lyftes det fram att nyckeln till det svenska samhället är det egna ansvaret, med krav på individen men även krav på Sverige (Moderaternas rapport). Rapporten kritiserades i sin tur för att vara ”klassik främlingsfientlig högerretorik” och att den skulle göra förhållandena för invandraren och den asylsökande svårare (Thorén & Björklund). Det allra senaste är att statsminister, Fredrik Reinfeldt tillsammans med moderaterna och främst Ulf Kristiansson, lägger fram en proposition, som ska gagna integrationen för arbete och delaktighet i det svenska samhället. De har dock för avsikt att Sfi-utbildningen skall ersättas med ”Startsvenska – en funktionell språkutbildning som tar sin utgångspunkt i förväntade studier eller arbete i Sverige. Startsvenskan ska kombineras med arbete, yrkesutbildning eller praktikplats samt vara tydligt individualiserad. Den kursplan som idag dominerar Sfi måste därmed delvis frångås” (Moderaternas proposition).

4 Analys

4.1 Sfi-kurslitteratur

4.1.1 ”Vi” och ”dom”

De frågor jag har ställt till materialet (kurslitteraturen) är, förmedlas det en svenskhet/nationalism i hur svensken/Sverige beskrivs, i form av kulturella drag, intressen, beteende, politik och samhällsfrågor. Jag är här återigen inte ute efter att fastställa någon form av statisk essentialistisk bild av vad normerande svenskhet och svensk nationalism är för något, utan har endast sökt i Sfi-kurslitteratur efter vad som där framställs som svenskhet, svensk nationalism och Sverige.

Böcker avsedda för Sfi-studerande med mindre studievana och analfabeter innehåller enkla texter och övningar, med endast mindre omfattande faktatexter om Sverige och det svenska samhället. Ingen av dessa böcker är från 1980-talet, utan den första är *Min mening, Svenska som Andra språk* av Eva Bernhardtson & Louise Tarras från år 1997. Sedan följer *Från början: svenska för vuxna nybörjare* av Nesrin Nylund & Gudrun Buvall-Karlsson, 2004 och serien *Framåt A* på tre olika nivåer av Margareta Mörling, 2008. För det första är typsnittet i alla dessa böcker förvånansvärt och nästan barnsligt stort. Det ger en känsla av att böckerna är riktade till barn istället för till vuxna. Även om, som Marie Carlson påpekar, fostran inte är något som är uttalat inom Sfi får det denna effekt i böckerna. För det andra är det en tydlig uppdelning av ”vi” svenskar och ”dom” invandrare i alla böckerna. Citatet nedan skall informera om Sverige, men ger ett tydligt exempel på uppdelningen:

*Sverige
Sverige är ett land i Norra Europa
Det finns cirka 8,8 miljoner invånare i Sverige
Stockholm är Sveriges huvudstad*

*Sverige är en monarki
Sverige har en kung.*

*Sverige är en demokrati.
Det finns flera olika politiska partier.*

*Sverige är ett fritt land.
Sverige är **mitt** land
-och **ditt**. (Bernhardtson & Tarras 1997:73)(egen fetmarkering)*

Ett exempel på att den svenska kulturen hegemoniserar syns i presentationen av karaktärer och miljöer. Den svenska kulturen och det svenska är det som presenteras, exemplifieras och förklaras. Hur den typiskt svenska kärnfamiljen, med mamma, pappa, en son och en dotter, lyfts fram är exempel på detta. Paradoxalt nog tas även ett annat exempel på typiskt svenska förhållanden upp i böckerna, samboskapet och möjligheten för sambos att skaffa barn utan att vara gifta. Ovanstående är exempel på en naturaliserande svensk normerande nationalism.

Ett undantag från övrig litteratur är ett skönlitterärt häfte *Läsa till max: Heder eller samvete* av Åsa Wewel från 2008, för dem som vill läsa lite mer utan större vana vid språket. Wewel tar här upp subkulturella aspekter. Här befästs skillnaden mellan ”vi” svenskar och ”dom” invandrare ännu mer. Uttryck som ”svenneväska” och påstående som att det gör inget att man tar saker eller tappar saker ”för de har ändå försäkring som alla andra svenskar”, ”han är ju svenne” eller han lever ”Svenssonliv med fru och barn” (Wewel 2008:8ff & s33), används som något negativt och tråkigt i boken. Detta kanske inte är de bästa förebilderna för Sfi-eleverna. Boken försöker möjligen att visa Sverige som mer mångkulturellt, men det sätter ingen av kulturerna i någon skön dager, eftersom uppdelningen av ”vi” och ”dom” blir så tydlig.

Böckerna som är avsedda för mer studievana elever innehåller flera aspekter och dimensioner som både täcker det vardagliga och det kulturella. Här finns även en mer framträdande skillnad över tiden, vilket ger en intressant vinkel för analysen. Av de här böckerna använder jag mig främst av en serie *Mål 1, 2* utgiven 1982 respektive 1987 av Ballardini et al., *Mål 1, 2* utgiven 2008 av Althén et al. och *Nya Mål 1, 2* utgiven 2001 av Ballardini et al. samt *Mål 3* utgiven 1988 och *Nya Mål 3* utgiven 2001 av Risérus et al. Jag har även använt en *Språksam – svenska och samhällsorientering för invandrare*, utgiven 1991 av Arkert & Söderman. Om vi börjar med de tidigare böckerna från 1980-talet innehåller de dels en annan syn på den andra och även på könsrollerna i samhället i stort. För det första är personerna som gestaltas i böckerna utpräglat typiskt svenska med svensklingande namn. Det är först i de senare upplagorna som huvudpersonerna får en annan bakgrund än den svenska. Den förmedlade nationalismen är alltså mycket tydligare i de äldre upplagorna än i de senare. De har även inslag av en essentialistisk bild av svensken, vilken tunnast ut i de senare upplagorna. Bilderna som är med i böckerna blir allt mer mångkulturella i de senare utgåvorna. För det andra är rollerna, som personerna i de allra äldsta böckerna placeras i, oftast förlegade traditionella könsroller som exempelvis hemmafru, arbetande man, aktiv pojke och hemmasittande flicka. Denna uppdelning i traditionella könsroller är inte alls lika tydlig i de senare upplagorna.

Givetvis innehåller böckerna för de mer studievana eleverna också många övningar och exempel. Dock går dessa fortare fram och är mer omfattande än för de mindre studievana. En intressant aspekt är typsnittet i böckerna. Snittet, som i böckerna för de mindre studievana var barnsligt stort, har i böckerna för de mer avancerade förändrats över tiden. I den tidigaste upplagan var texten något större än i vanliga böcker, i mellanperioden en storlek mindre (ca Times 14) och i den senaste ett annat typsnitt och samma storlek som i mellanperioden. När det gäller

uppdelningen ”vi” svenskar och ”dom” invandrare syns även detta genom en förändring över tiden. I den tidigaste upplagan är invandraren ganska frånvarande, förutom att en jämförelse mellan Sverige och Jugoslavien görs (Ballardini² et al. 1987:218). Sverige och svenskar framställs här i dålig dager. Det är en essentialistisk bild av Sverige och svenskarna som befästs. I mellanupplagan är en av huvudkaraktärerna invandraren Hassan, och även andra personer i bokens berättelser är invandrare. I samtliga upplagor av boken Mål finns en återkommande dialog där personerna frågar varandra varifrån den andra kommer. Detta är ett exempel på behovet av att kategorisera människor, placera i fack, för att befästa att de inte är svenskar, ytterligare ett exempel på ”vi” och ”dom.” De senare upplagorna präglas av att Sverige är ett mångkulturellt land. I den senaste upplagan är beskrivningen av Sverige som land dock mer en presentation än ett befästande av vad som är svenskt och vad som inte är det (Althén¹ et al. 2008:41 & 99). Uppdelningen i ”vi” och ”dem” blir därför inte lika tydlig som i de andra böckerna. Information och fakta i böckerna har förändrats och kortas ner betydligt med tiden. Utifrån det jag kan utläsa i böckerna finns en byråkratisk svenskhet och ett mångkulturellt Sverige där skillnaden mellan ”vi” svenskar och ”dom” invandrare är tydligt markerad. Detta får Sfi-eleven lära sig.

4.2 Nationalismens dimensioner

4.2.1 Rumsdimensionen

I böckerna för de mindre studievana eleverna framställs rumsdimensionen dels genom en Sverige-karta i exempelvis Mörling³ (2008:47) och dels genom att det tas upp vad som kan räknas som ett typiskt svenskt hem, lägenheten. Dessutom påpekas att många strävar efter ett eget boende i hus på landet med vita knutar (se bilder Mörling² 2008:50f). Detta är troligen ett spår från egnahemsrörelsen, även om det inte är utskrivet explicit i Sfi-böckerna. Till rumsdimensionen hör även att invandrare ofta känner sig främmande i Sverige, trots att de bott här en längre tid. Det blir här en avgränsning av vad som är svenskt och vilka som känner sig svenska. Eftersom rumsdimensionen även innehåller kulturella nationalistiska referenser enligt Özkirimli, har jag också sökt efter sådana inslag i böckerna. Dock fann jag att de enda referenserna till svenska författare eller andra framgångsrika, betydelsefulla svenskar var Kung Carl XVI Gustav, Drottning Silvia och Alfred Nobel.

Rumsdimensionen i böckerna för de mer studievana är något subtil och lätt att förbise, men på första uppslaget i Mål 1 böckerna finns det en Sverige-karta med landskap, sjöar och öar utmärkta. Detta gäller alla tre utgåvorna. I de två senaste utgåvorna är även resten av Norden synlig på kartan, dock gråfärgad. I andra delen i serien från 1980-talet är det de vanligaste träden och löven i Sverige som får pryda både första och sista uppslaget i boken. I andra delen i de senare upplagorna är det de vanligaste bären som finns på bild. Det finns även med en faktaruta om svenska svampar och att det är ett svenskt intresse och nöje att gå ut i

naturen och plocka svamp. Dessa bilder fungerar i sig som symboler för det svenska landskapet. I andra delen av den första upplagan finns nationalromantisk konst och framträdande nationella författare ges utrymme. Det finns bild och informationsinslag av och om August Strindberg, Anders Zorn och Carl Larsson. I mellanupplagan finns Carl Larsson kvar, en liten kort text om Astrid Lindgren och en om musiken som exportindustri. I den allra senaste upplagan är de dock helt borttagna. Fakta och informationssidorna i denna upplaga handlar främst om praktisk information. Vidare syns rumsdimensionen även i beskrivningar av landskap och skillnaderna mellan det svenska norr och söder. Vädret och de olika årstiderna får de studerande också tidigt lära sig (Ballardini et al 1,2 1987, 2001 & 2008). De studerande får lära sig mer om skatteverket och försäkringskassan, vikten av att ha ett personnummer (folkbokföringen)(Arkert & Söderman 1991:7) och att kunna sjukanmäla sig på ett riktigt sätt, hur man bör söka jobb och var, än om den litterära svenska kulturen i böckerna. Förmedlingen av en kulturell svenskhet ersätts med banal normerande nationalism.

4.2.2 Tidsdimensionen

Till en början finns tidsdimensionen representerad i en historiebild av det gamla fattiga Sverige. Emigranten Anna tas som exempel i sekelskiftets Amerika och hur hon längtade hem och saknade sin familj, samtidigt som folk i Sverige blev fattigare och fattigare (Bernhardtson & Tarras 1997:11). Den tidsdimensionella aspekten av nationalism om ett krigiskt förflutet, heroiska berättelser, nationalistiska monument eller konstverk, saknas i böckerna för de mindre studievana. Det historiska innehållet är inte lika glorifierande som man skulle önska inom traditionell nationalism, utan handlar mer om att svenskar också har fått kämpa precis som invandrare.

I böckerna för de mer studievana eleverna syns tidsdimensionen också i historiebilden av ett gammalt Sverige. Historiebeskrivningen är även i dessa böcker ganska dyster, selektiv och beskriver ett fattigt och hårt arbetande Sverige (Althén1 et al. 2008:185, Ballardini1 et al. 1982:227). Här finns inget heroiskt nationalistiskt svenskt förgånget, som Özkirimlis tidsdimension strävar efter. Det refereras inte mycket till gamla konungar eller krig som Sverige har segrat i. Den förskönade svenska *Whig* historien, exempelvis den som göticismens står för, är inget som fått genomslag hos dagens svenska allmänhet och får inte heller utrymme i Sfi-kurslitteraturen. Den nationalistiska tidsdimension som Özkirimli talar om är därför ganska vag. Denna historiebeskrivning varierar inte mycket mellan de tre olika upplagorna, förutom att det tas upp fler monarker i upplagan från 1980-talet, och att historiebeskrivningen är kortast i den senaste upplagan.

Det går i historieberättandet även att urskilja en markering av ”vi” och ”dom”, genom att visa att ”vi” svenskar också har haft det svårt och har fått flytta på oss. Trots att meningen kanske i grunden är att eleven, invandraren, ska kunna identifiera sig med svenskar och tvärtom, resulterar detta bara i en homogenisering av invandrarna som offer. Långt ifrån alla invandrare kan sägas vara offer.

Tidsdimensionen syns även i form av att eleverna ska lära sig klockan. Det finns många exempel och övningar på detta i böckerna. Detta är påtagligt i samtliga läroböcker för Sfi, som jag tagit del av, och något av det första de studerande får lära sig. Detta tyder på att tidsanpassning är viktigt för svensken.

4.2.3 Symboldimensionen

Symboldimensionen syns i avbildningen av den svenska flaggan exempelvis i både Framåt A:1 (Mörling1 2008:43) och Från början (Nylund & Buvall-Karlsson 2004:46), samt kungen, Sverigekartan, nobelpriset osv. Efter att det under förra sekelskiftet närmast varit tabubelagt att glorifiera fosterländska bragder, flaggviftande sågs som överklassnobbism, är det inte så konstigt att man i början av 1900-talet påbörjade en intensiv flaggpropaganda för att stärka nationalkänslan. Svenska flaggan fanns i såväl offentliga sammanhang som i privata, och det utstakades speciella regler för flaggans hantering. Flaggans symbolvärde har sedan dess varierat i betydelse och kunnat användas oproblematiskt till exempel i reklam och som en väldigt problematisk symbol i samband med manifestationer med rasistiska förtecken mot invandare (Ehn et al. 1993:28 & 74f). Även om svenska flaggan inte omgärdas av lika strikta regler idag, har dess symbolvärde ökat och svenska flaggans dag har gjorts om till nationaldag som är en helgdag.

Svagare, mer subtila symboler, som ändå står för det svenska samhället, är ICA, apoteket, försäkringskassan, arbetsförmedlingen, sjukvården och framför allt Mödravårdscentralen. Dessa exemplifieras återkommande i samtliga Sfi-böcker jag har studerat. Detta blir institutionellt svenskt nationalistiskt, särskilt i materialet för de mindre studievana eleverna.

När det gäller de mer studievana eleverna framhävs dessutom också de olika nivåerna i svenska skolan, banken, posten, pressbyrån, och även Domus i en av böckerna från 1980-talet. Sverige som monarki finns i olika former med i alla böckerna jag undersökt och blir därför också en av de starkaste nationella symbolerna. Andra starka symboler som finns med är vår nuvarande kung Carl XVI Gustav (som finns med i alla förlagens olika bokserier), Gustav II Adolf, hans dotter Kristina och trettioåriga kriget, som endast finns med i Mål 2 (Ballardini2 et al. 1987:204). Det trettioåriga kriget är en nationalsymbol i sig, som påminner om en tid för hjältedåd i nationens namn och kyrkans. Dock är informationen som ges, inte särskilt omfattande. Intressant är att nämna att älgen som får ett helt informationstycke i två av böckerna (Ballardini1 et al 1982:197 & Ballardini Nya Mål1 2001:193) och framhävs därmed som en svensk symbol. Dock har vargen ersatt älgen i Nya Mål 2 (Ballardini2 et al. 2001:92).

Sporthjältarna, de moderna svenska nationalhjältarna, som försvarar den svenska hedern, är i den tidigaste upplagan Lennart "Nacka" Skoglund och Tre Kronor (Ballardini2 et al. 1987:150). Det skrivs väldigt lite om dagens sporthjältar i mellanupplagan och i den senaste inte alls. Detta trots att Özkirimli anser att sporten skapar samhörighet och förenar en nation. Det är inom sportsammanhang som det känns legitimt att heja på sin nation och vifta med sin flagga, utan att

nationalkänslan övergår i något negativt. Idag är det troligen vid stora sportevenemang som många svenskar kan känna stark samhörighet med varandra. Det är dock inget som kurslitteraturen verkar vilja framställa. Det är säkert lättare att socialt komma in i samhället om man har en allmän kunskap om svensk sport och idrott, snarare än om man kan rabbla kungar, krig och segrar.

4.2.4 Vardagsdimensionen

Vardagsdimensionen uppenbarar sig i vilka händelser som utspelar sig i böckerna genom det banala, exempelvis genom olika aktiviteter som svenskar gör, som att promenera, vara ute i naturen, fiska osv. I detta sammanhang känns det viktigt att nämna att böckerna tar upp allemansrätten och utförligt beskriver vad den innebär (Althén 2008:89, Arkert & Söderman 1991:94, Risérius et al. 2001:130). Förutom att allemansrätten känns så självklar för svenskarna har den också ett starkt symbolvärde. Ett annat exempel på vardagsdimensionen är hur svenskar pratar om vädret, kanske på ett överdrivet sätt. Det visas en hel del olika avsnitt med väderreferenser och årstider som kan utspela sig i Sverige. Andra vardagsaspekter är namnen som nämns i böckerna. De dominerande namnen är svenskklingande och internationellt klingande namn som Anna, Sara Mia, Jim, Johan, Jonas och Emma, men det finns även med icke-svenskklingande namn som Ali, Ismet, Rafik, Sabiha, Fatima. Återigen ger denna förmedlade svenskhet en ganska snäv bild av "svensken" men även av "invandraren". De namn som oftast finns med av de mångkulturellt klingande namnen är muslimska eller arabiska. Detta ger i sig en mycket homogeniserande bild av det "mångkulturella" Sverige. De svenska typiska efternamnen, ibland med inspiration från djur och natur (Ballardini2 et al. 2001:194, Risérius et al. 2001:134), går även in under symbol- och rumdimensionen. Namnen känns så bekanta och vanliga att de är starkt naturaliserade och passar således också in i vardagsdimensionen.

En annan aspekt som även kan räknas till symboldimension är arbetsförmedlingen och den institutionella svenska byråkratin, som är så vardaglig att man lätt glömmet bort dem som "svensk", eftersom de ter sig så normala, så naturliga. Den banala svenska nationalismen syns som exempel i Sfi-böckerna om kö-system i affärer, var man ska vända sig om olyckan är framme och hur man ska sjukanmäla sig, vilket överrensstämmer med Özikirmis beskrivning av den nationalistiska vardagsdimensionen.

Vardagsdimensionen gestaltas även genom faktarutan om de svenska facken och deras inflytande (Ballardini2 et al. 1987:234), i en bildsekvens om kroppsspråk, att vi firar födelsedagar och hur viktigt det är för vissa, att vi firar namnsdag (trots att det oftast glöms bort) och hur vi firar våra traditioner och högtider, de senare blir även starka symboler. När vi firar någon eller något så följer vi ofta ett väl inövat normmönster vi sjunger sånger, dansar och äter. Det som står i böckerna är bara en del av detta firande och oftast endast när och varför vi firar traditionen eller högtiden. En intressant aspekt som förmedlas genom vardagsdimensionen är det svenska sättet att lära ut saker och ting. Böckerna

betonar starkt eget ansvar och självstudier, vilket kan skilja sig från andra länders skolsystem, som Carlson också framhåller (ibid 1987:45 & Carlson 2002).

4.3 Kan Sfi förmedla svensk identitet?

För detta avsnitt söker jag efter tecken i Sfi-kurslitteraturen, som kan göra att Sfi-eleven kan eller inte kan identifiera sig som svensk. För att studenten ska kunna känna förståelse och tillhörighet med den ”svenska” gruppen, krävs det att böckerna ger en inkluderande bild av det svenska samhället. Carlson talar om att det finns en risk att Sfi kan exkludera, bli som en gräns istället för en brygga till det svenska samhället (Carlson 2002). Eftersom den nationella identiteten är socialt konstruerad är den sociala introduktionen, genom kurslitteraturen och Sfi utbildningen, i det närmaste avgörande för hur studenten lyckas identifiera sig med det svenska samhället.

Yrkes- och arbetsbeskrivningarna i Sfi-böckerna är ett exempel på att studenten endast får selektiv information om det svenska arbetslivet. Arbetsförmedlingen beskrivs grundligt och exemplifieras i alla böckerna, som en antydning om att det är viktigt i Sverige att ha ett arbete, en sysselsättning. I texterna ges det inga exempel på yrken med krav på högre utbildning utan främst exemplifieras yrken inom den lägre tjänstesektorn och traditionella arbetarklassyrken för invandraren. ”Svenskar” däremot gestaltas i yrken med högre utbildning. Till exempel beskrivs det hur Sabiha som först bor i ett invandrartätt område, men inser att hon aldrig talar svenska, bestämmer sig för att flytta till ett ”svenskt område” (Bernhardtson & Tarras 1997:39). Detta blir en homogenisering av ”svenskar” och ”invandrare”. Denna uppdelning är tydligast i de tidigaste utgåvorna, men finns också tydligare i böckerna för de med mindre studievana. Invandrarna framställs alltså i böckerna som lågutbildad. Detta är något som långt ifrån alla Sfi-studerande kan identifiera sig med. På detta sätt hegemoniseras de mer kvalificerade yrkena för ”svenskar”. Sabihas historia skall kanske ses som ett bra exempel på framgångsberättelse och en god förebild men den misslyckas författarna med. För att fungera som ett bra exempel kunde Sabiha, i exemplet ovan, ha fått möjlighet att söka ett mer kvalificerat jobb och inte slängas in i ett typisk tjänste- och serviceyrke bara för att hon är invandrare och kvinna. Hon kunde också ha fått utbilda sig till något mer kvalificerat yrke, vilket i alla fall enligt Carlson är viktigt i svenska samhället.

Eftersom en person kan ha många olika identiteter samtidigt blir, enligt Lödén, en av dem överordnad. Det vore därför lämpligt med en inkluderande överordnad nationell identitet. För detta krävs det dock en dominerande överordnad nationell identitet. Den nationella identiteten som förmedlas genom Sfi-litteraturen är inte särskilt dominerande, men är ett försök att vara inkluderande. I beskrivningen av Sverige som land skrivs det så här:

I Sverige måste man gå i skolan i nio år. Man får inte slå barn. Om man studerar vid ett universitet, kan man låna pengar. Man måste betala TV-

licens om man har TV. Bara på Systembolaget kan man köpa vin och sprit (Ballardini1 et al. 1982:138).

En ”svensk” kanske ser detta som en självklarhet men frågan är om personen som studerar Sfi kan identifiera sig med denna beskrivning. Det är samma sak med beskrivningen av Sverige som monarki, som är med i alla böckerna på alla nivåer. Lika lite som alla invandrare kanske kan identifiera sig med Sverige som en monarki, kan alla ”svenskar” ställa sig bakom monarkin. Den svenska identiteten som förmedlas genom böckerna är kanske inte alla ”svenskars”, utan författarnas egna subjektiva bilder av det svenska samhället och svensk identitet. Den socialt konstruerade svenska identiteten får inte någon bredd i dimensionerna funna i dessa böcker.

5 Slutsats

För att slutligen svara på min inledande frågeställning ”*Förmedlar kurslitteraturen i Sfi-utbildningen en normerande svensk nationalism och hur ser och såg den i så fall ut?*”, kan jag svara att, ja, det förmedlas en banal, svensk normerande nationalism. Den banala nationalismen, som Michael Billig, talar om passar in på den svenska nationalismen såsom den förmedlas i Sfi-kurslitteraturen. Den är något man inte tänker på, trots att den i själva verket är i högsta grad närvarande. Jag skulle vilja säga att den svenskhet eller nationalism som finns i Sfi-böckerna har ändrats över tiden på så sätt, att den förr präglades av en essentialistisk bild, men att den idag strävar efter att vara mångkulturell och motsatsen till nationalistisk. Den svenska identiteten är allt annat än statisk och hela tiden föränderlig. Således präglas dagens bild av ett mångkulturellt Sverige, i vilket det är svårt att understryka det som känns svenskt och känna stolthet, utan att bli anklagad för att vara främlingsfientlig. Även om de olika nationalistiska dimensionerna i Sfi-kurslitteraturen inte stämmer helt och hållet in på Umut Özkirimlis beskrivning, finns det ändå helt klart inslag av dem. Det finns en tydlig åtskillnad mellan ”vi” svenskar och ”dom” invandrare. Det finns exempel och tecken på en normerande svensk nationalism, som är både hegemoniserande, homogeniserande och framförallt naturaliserande.

Trots att det inte längre finns någon ambition i Sfi-kursplanen att ge en samhällsinformation, görs detta omedvetet och automatiskt genom kurslitteraturen. Många intryck som invandraren får och som utbildningen specifikt ger, är information om det svenska, svenskar och Sverige. Det intressanta är att i den senaste utgåvan är det väldigt mycket samhällsinformation och inte alls lika mycket litteratur- eller kulturinformation. Jag personligen saknar det i de senare böckerna och tycker att de bör ge en tydligare information om kulturella aspekter. Den litteratur som är speciell för Sverige beskriver och förenklar många gånger förståelsen för vårt kulturarv. Jag har uppfattat det hela som ett försök att inte framställa Sverige som nationalistiskt, men det är på något sätt oundvikligt. Istället blir intrycket vagt och inte vidare intressant. Vardagsdimensionen syns mest i böckerna, alltså hur man rent praktiskt kan fungera i det svenska samhället. Det saknas djup och intellektuell stimulans i kurslitteraturen. Det hade varit intressant om böckerna innehållit mer om svenska företag, export och import, och mer allmänbildande information om lekar, sånger, böcker, filmer och framgångsrika personer som alla ”svenskar” antas kunna och känna till. Den informationen hade varit både allmänbildande och matnyttig. I Sfi-böckerna ges det väldigt lite information, förutom den praktiska samhällsinformationen, och istället är det precis som kursplanen säger, en utpräglad språkutbildning och många övningar i både läsning, skrivning och

hörförståelse. Fostran i demokrati och formandet av svenska lojala medborgare har minskat i betydelse.

Något som jag verkligen saknar i Sfi-böckerna är sportreferenser. För mig är det sport som både identifierar och inkluderar alla lättast under samma flagga, om det nu är en dominerande nationell identitet man vill åstadkomma. Om den Sfi-studerande givits kunskap och information om svenska sporthjältar, bakgrund till svenska traditioner och högtider i kurslitteraturen, kunde detta kanske underlätta identifieringen med Sverige och svenskarna. En ökad allmänbildning om svenskar och svensk företagsamhet hade kanske gjort att den Sfi-studerande identifierade sig snabbare med Sverige. Ju mer information och allmän kunskap om ett land man får, desto lättare har man för att identifiera sig med landet i fråga. Om denna information också ges på ett tidigt stadium är ett underlättande av integration också trolig.

Däremot ges det identifierings verktyg till invandraren som invandrare men alltså inte som svensk. Det görs därmed en åtskillnad mellan svenskar och invandrare i Sfi-kurslitteraturen. Det frågas varifrån invandrarna kommer och skrivs om invandrare som läser Sfi, kämpar eller invandare som längtar hem. Detta är inget som är inkluderande. Dessutom är det främst arabiskt klingande namn och figurer som finns med i kurslitteraturen. Några enstaka personer med afrikanskt, asiatiskt eller sydamerikanskt ursprung finns med som bildexempel i den senaste upplagan av Sfi-böckerna. Detta ger en väldigt homogeniserande bild av invandraren och långt ifrån alla som läser Sfi kan identifiera sig med den bilden.

Dock måste sägas att det som jag här har framfört som typiskt svenskt, egentligen är svårt att uteslutande se som svenska särdrag. Det är kanske också svårt för mig att objektivt se vad som är typiskt svenskt. Jag har en förutfattad mening om vad svenskar är och vill vara. För mig blir det en omedveten naturalisering av vad som är svenskt, något som är svårt att bortse ifrån. Normerande nationalism påverkar oss således fortfarande.

5.1 Förslag till vidare studier

Exempel på förslag till vidare studier är för det första hur kommunerna egentligen sköter invandrarnas utbildning i samhällsinformation, eftersom denna inte längre ska vara med i själva språkutbildningen. Ett annat förslag är att forska om hur invandrarna som läser Sfi, själva tänker, om de mer eller mindre börjar identifiera sig med Sverige och svenskar. Finns det en skillnad mellan identitetsskapande för dem som är mindre eller mer studievana Sfi-studerande? Vilka känner mest eller minst igen sig i det svenska samhället? En annan intressant studie hade varit om och hur lärarna med deras olika personligheter hade påverkat identitetsskapandet hos Sfi-eleverna. Jag tycker att utbildning i det svenska språket är viktig för samhällets integration av invandrare och den bör även i fortsättningen noga granskas. Om det finns en välfungerande utbildning för invandrare kan detta leda till att integrationen blir enklare och mindre segregering i samhället.

6 Referenser

6.1 Primärmaterial

- Althén1, Anette, Ballardini, Kerstin, Stjärnlöf Sune & Viberg, Åke. 2008. *Mål: svenska som andraspråk.1*. Första upplagans fjärde tryckning. Stockholm: Natur och Kultur.
- Althén2, Anette, Ballardini, Kerstin, Stjärnlöf Sune & Viberg, Åke. 2008. *Mål: svenska som andraspråk.2*. Första upplagans andra tryckning. Stockholm: Natur och Kultur.
- Arkert, Sonja & Söderman, Berit. Utbildningsradion. 1991. *Språksam. Svenska och samhällsorientering för invandrare*. Kristianstad: Kristianstads Boktryckeri AB
- Ballardini1, Kerstin, Stjärnlöf, Sune & Viberg, Åke. 1982. *Mål: svenska som andra språk 1*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Ballardini2, Kerstin, Stjärnlöf, Sune & Viberg, Åke. 1987. *Mål: svenska som andra språk 2* Första upplagans fjärde tryckning. Stockholm: Natur och Kultur.
- Ballardini1, Kerstin, Stjärnlöf, Sune & Viberg, Åke. 2001. *Nya Mål: svenska som andra språk 1*. Andra upplagan. Stockholm: Natur och Kultur.
- Ballardini2, Kerstin, Stjärnlöf, Sune & Viberg, Åke. 2001. *Nya Mål: svenska som andra språk 2*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Bernhardtson, Eva & Tarras, Louise. 1997. *Min mening. Svenska som Andra språk-Textbok*. Lund: Kursverksamhetens Förlag.
- Mörling1, Margareta. 2008. *Framåt A. Textbok 1*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Mörling2, Margareta. 2008. *Framåt A. Textbok 2*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Mörling3, Margareta. 2008. *Framåt A. Textbok 3*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Nylund, Nesrin & Buvall-Karlsson, Gudrun. 2004. *Från början: svenska för vuxna nybörjare*. Stockholm: Bonnier Utbildning
- Riséus, Harriet, Sandahl, Åke & Stjärnlöf, Sune. 1988. *Mål: svenska som främmande språk.3*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Riséus, Harriet, Sandahl, Åke & Stjärnlöf, Sune. 2001. *Nya Mål: svenska som främmande språk.3*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Wewel, Åsa. 2008. *Läsa till max, Läsebok 2: Heder och samvete*. Stockholm: Natur & Kultur.

6.2 Sekundärmaterial

- Anderson, Benedict, 1991. *Den föreställda gemenskapen. Reflexioner kring nationalismens ursprung och spridning*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos.
- Andersson, M. Patrik, Sanandaji, Nima & Segerfeldt, Fredrik. 2006. "Välkommen till Sverige! Om politisk snedvridning i kurslitteraturen i Sfi, svenska för invandrare". <http://www.enpartistat.se/pdf/9175666138.pdf> Hämtad 22 maj 2009.
- Bergström, Göran & Boréus Kristina, 2000. *Textens mening och makt Metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Lund, Studentlitteratur.
- Billig, Michael. 1995. *Banal Nationalism*. London. Sage. Publications.
- Ehn, Billy, Frykman, Jonas & Löfgren, Orvar. 1993. *Försvenskningen av Sverige*. Stockholm. Natur & Kultur.
- Esaiasson, Peter. Gilljam, Mikael. Oscarsson, Henrik. Wängnerud, Lena. 2004. *Metodpraktikan- Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Andra upplagan. Stockholm. Nordstedts Juridik AB
- Hall, Patrik. 1998. *The social Construction of Nationalism-Sweden as an Example*. Lund. Studentlitteratur
- Hall, Patrik. 2000. *Den svenskaste historien. Nationalism i Sverige under sex sekler*. Stockholm. Carlsson Bokförlag.
- Lödén, Hans. 2005. "Jag är på pappret svensk, men..."-kritiska händelser, identitet och politiskt engagemang hos gymnasister i Sverige. Forskningsrapport. Karlstad. Universitetstryckeriet.
- Moderaternas Rapport. 2009-02-17. "Fler vägar in-nycklar till Sverige och svenska samhället". Länk finns på:
http://www.moderat.se/web/Mot_utanförskap_och_segregation.aspx
Publicerad 2009-02-17. Hämtad 22 maj 2009.
- Moderaternas proposition Maj 2009. "En integrationspolitik för arbete och delaktighet". Länk finns på:
http://www.moderaterna.se/web/Moderaternas_nya_integrationspolitik.aspx
Publicerad den 16 maj 2009, hämtad den 22 maj 2009.
- Ringmar, Erik. 1996. *Identity, interest and action.- A cultural explanation of Swedens intervention in the Thirty Years War*. Cambridge. University Press.
- SKOLFS 2009:2. "Kursplan för svenskundervisning för invandare (sfi). <http://www.skolverket.se/skolfs?id=1492>, Hämtad den 22 maj 2009.
- Statskontoret 2009:2. "Sfi-resultat, genomförande och lärarkompetens. En utvärdering av svenska för invandrare".
<http://www.statskontoret.se/upload/Publikationer/2009/200902.pdf>, Hämtad den 22 maj 2009
- Thorén, Caroline & Björklund, Josef. 2009. "En skrämmande utveckling". *Dagen Nyheter*-nätupplaga.
<http://www.dn.se/nyheter/politik/1.800648?rm=print>. Hämtad 17 februari 2009.
- Özkirimli, Umut. 2005. *Contemporary Debates on Nationalism. A Critical Engagement*. New York. Palgrave Macmillan.